

Kunsten å være kirke

(Foredrag av Erik Hillestad i Kristiansand Domkirke, 9.februar 2020 i anledning åpningen av utstillingen «Den Bibelske Syklus», Håkon Gullvåg)

En kirke som ønsker å kalle seg folkekirke er en kirke som deltar i folkets liv, kamper, undring, og uro
En kirke som forstår samtiden og verken bekrefter den eller dømmer den, men lar seg besudle, forvirre og inspirere av den og alltid speiler den i evangeliet.

En folkekirke er
en kirke som legger til rette for
at hjertet seirer over bokstav
at folk kjenner seg frie i kirkerommet
at messen er gjenkjennelig og livsnær, og både tradisjonell og nytenkende
at kirken kan være der i alle livets overganger
og alle livets høytider
at det hver jul, påske og pinse fra kirken velter ut opptog, fest og parader i gatene, at det skapes nye høytidssanger som finner et hjem på alles lepper, nye alterbilder og nye betydninger av gamle bilder
at fortellingene om Jesus stadig bobler opp og pipler fram i samtidskunst og debatt

En folkekirke er ikke så nøye på hva som er innenfor og hva som er utenfor. Den sier *vi* om alle døpte, ja om hele menneskeheten, ikke bare om kirkens aktive medlemmer.

Jesus er og vil alltid være kirkens store forbilde når vi skal virkeliggjøre denne åpenheten, dette nærværet.

Han var der folk er, han deltok i folks liv, deres kamper, uro og undring.
Han var selv det evangelium som hans samtid kunne speiles i.
Han lot alltid hjertet seire over bokstav
Han fikk tempelets forheng til å revne
Han skapte de livsnære ritualene og høytidene ved å knytte dem til de enkle tingene: Brødet vi spiser, vinen vi drikker, vannet vi dukker ned i og vasker oss i, jorda vi er skapt av, vender tilbake til og står opp fra.
Han var selv den store fortellingen som ikke bare kirken, men hele vår kultur har som sin viktigste referanse og som gir puls, rytme og dynamikk til hvert år vi lever og hvert liv som leves.

Og han brukte to våpen:

Ytringer og gjerninger.
Eller:
munn og hender
kunst og diakoni

Han spente opp et lerret og malte sitt eget liv i støv, svette og blod, han sto på en scene og gestaltet et drama, han talte i bilder og liknelser slik at de som har ører å høre med skulle høre.

Han la sine hender på de syke og ga dem legedom, han oppsøkte de utstøtte og fornedrede og reiste dem opp, han veltet pengevekslernes bord og krevde fri adgang til tempelet

Hvis kirken skal være der folket er og være ett med det, er ikke ord nok, det er ikke først og fremst meninger som behøves.

Hvis kirken skal delta i folkets, kamper, undring og uro, så må vi også handle. Og det kan vi gjøre på mange måter.

Vi kan fremfor alt være gode og barmhjertige medmennesker som ikke bare betrakter og mener, men som gjør. Vi kan ta del i folkeaksjoner, dugnader og gode tiltak som gjøres overalt og hele tiden være Guds lindrende og legende hender i verden.

Det kirkelige ordet for dette er diakoni.

Men vi kan også verdsette kunstens evne til å stille de dype spørsmålene og de riktige diagnosene og innlemme kunstens handlinger i kirkens liv, i gudstjenester og mangt av det som skjer i kirkerommene og i menighetene.

Hvis kirken skal forstå samtiden og la seg besudle, forvirre og inspirere av den uten å bekrefte eller dømme den, så må den utsette seg for kunstlivet på alle nivåer og alle arenaer og inkludere det i kirkens liv.

Det er slik den kan legge til rette for at vår egen tid og kontekst kan speiles i evangeliet.

Hvis kirken skal legge til rette for at hjertet seirer over bokstav, må vi bruke hjertets språk – det språket som sprenger ordenes rammer: Bilder, toner, bevegelser, samvær, gjerninger.

Hvis alle skal kjenne seg frie i kirkerommet, hvis messen skal være inkluderende, gjenkjennelig og livsnær og ritualer og høytider skal være noe mer enn staffasje, må kirken ikke være redd for å gjøre feil, men åpne for alle ytringer, alle stilarter, alle nye vinkler som mennesker legger og la alle få bruke sitt eget hjertes språk.

Men vi må også holde tak i tradisjonen, så ikke folk føler seg hjemløse. Så folk kan gjenkjenne sitt Fadervår.

Min generasjon har gjennomlevet to liturgirevisjoner i Den norske kirke. Fadervår er endret i begge to. I hvert fall bokmål-versjonen. Dette har gjort at den ene bønne alle kunne utenat er blitt stjålet fra tunge og lepper til folk over hele landet. Når vi kommer til gudstjeneste eller en kirkelig handling hvor Fadervår skal fremsies unisont, så er vi avhengige av å lese den fra en agenda. Hvis en slik ikke foreligger blir de fleste tause. Når vi er i nød, redde eller ensomme og trenger å be den bønne Jesus lærte oss å be, så er vi forvirret og usikre på hvordan den er, og jeg tror den generasjonen som er unge i dag ikke har foreldre og besteforeldre som er trygge på sitt eget Fadervår. Og da er det ikke så rart at unge mennesker aldri lærer det.

Dette har større negativ betydning enn jeg tror gudstjenestene, biskoper og kirkeråd har forstått. Den siste endringen som ble gjort skjedde fordi man ville bruke samme Fadervår i gudstjenesten som den versjonen som sto i den nye bibeloversettelsen. Hvorfor måtte vi det? Vi kunne utmerket godt beholdt et liturgisk Fadervår og lese en litt annen variant i Bibelen.

Følgen av disse endringene er at titusener av mennesker har sluttet å be Fadervår.

Vi må fornye oss, men vi må også holde tak i tradisjonen, så ikke folk blir hjemløse.

Jeg brukte ordet besudle. At kirken skal la seg besudle, forvirre og inspirere av samtiden.

Jeg er av den oppfatning at vi som forvalter en kirkelig arv står i en lang kronologisk rekke av besudlere.

Det var en besudling av det hellige som fant sted i stallen i Betlehem da den høyeste kraft tok bolig som et forsvarsløst barn mellom møkkete dyr og fattigfolk. Det var en besudling av det hellige da Himmelsønnen steg over terskelen til huset til den forhatte tolleren Sakkeus. Det var i bunn og grunn blasfemisk. Han påsto at han var Guds sønn og holdt seg nær til det aller laveste. Det var derfor han også ble korsfestet. Det var bespottelig.

Magnus Brostrup Landstad ble beskyldt for å være besudlet av folkeviser da han skrev salmer. Fordi han nærmet seg de enkle, folkelige ordene. Han videreførte inkarnasjonen ved sin besudling.

Frelsesarmeen drev med hornmusikk som var tidens folkelige populærkultur da bevegelsen oppsto. Ten-Sing-korene ble beskyldt for å trekke musikken ned på et lavt nivå fordi den var i sterk berøring med samtidens populære sjangere.

Vi må alle fortsette å trekke evangeliet ned på jorda. Fortsette denne besudlergjerningen og vite at den aldri tar slutt.

Når det har gått lang nok tid, vil musikkformer som en periode var oppfattet som sekulære, ved sin kontakt med kirken bli sakralisert, slik det har skjedd med mange folketoner som i dag er salmemelodier, men som en gang var danseviser. Dette fører til en åndeliggjøring av musikken, og vi må påny søke bakkekontakt.

Jordingen av musikken, eller ”besudlingen” må fortsette sin stadige prosess, for at vi skal kjenne at evangeliet berører våre liv her og nå. Dette handler om selve evangeliets essens. Også skitten fra den kommersielle musikkindustrien må kirken tåle omgang med. Så lenge vi ikke forråder messens ide om et reelt møte med Gud og hverandre.

Musikk er flyktig. Den strømmer gjennom oss en kort stund
- som en heftig tanke, som en destillert sommerdag eller som en fløy av en av høstens stormer.

Den lever i det den fødes og dør i det den lever.

Den flammer opp som en guddommelig hilsen og berører noen tak, vegger og sjeler før den blir borte i den umettelige og utakknemlige lufta.

Det hele er et ufattelig sløseri på linje med Guds gavmilde hender som strør rundt seg med galakser for å gi dem noen milliarder av års eksistens uten at noen får øye på dem, eller som lar blomster og hele skoger gro på steder hvor ingen tenkende vesener kan skrive bøker om dem, ikke engang sukke over skjønnheten i dem.

Men derfor er musikken også så kostelig. Så full av kraft. Når man vet at en vidunderlig gave blir borte i samme øyeblikk som man får den, blir den desto mer umistelig. Som livet aldri hadde blitt like mektig uten at vi levde det under dødens skygge.

Men nettopp ved sin flyktighet og avhengighet av tid er musikken også så egnet til å anskueliggjøre inkarnasjonen.

Gud ble menneske i en bestemt tid og en bestemt kultur med sitt eget tonespråk og sin egen estetikk og dialekt. Jesu nærvær på jorda var også flyktig. Som musikk. Han kommer til oss igjen og igjen og besudles av møkka fra den tiden vi til enhver tid lever i. Salmer det lukter jord av er en vakker demonstrasjon av dette.

Men også mye annen kunst kan illustrere det samme. Kunstnere har ofte tynnere hud rundt nervesystemet sitt enn mange andre, kanskje en større evne til å absorbere hva som foregår på dypet av det samfunnet vi lever i. Kanskje ikke først og fremst på en rasjonell og analytisk måte, men med et sanseapparat som kjenner friksjonsflatene mellom det forventede og det faktiske. Mellom norm og mulighet. Mellom ideal og liv. Kanskje kunstnere noen ganger, kanskje oftere enn andre, lar avgrunnene åpne seg? Kjenner på det som kan få oss til å miste grepet om livet, merker når maktens manipulatorer er i aktivitet nesten uten å synes. Har en sterkt utviklet empati, ømhet og sensitivitet for den typen lidelser som Kristus priser salige. De forfulgte, de fattige, de tørste, de som faller utenfor.

I denne sensitivitet, i denne ømhet ligger det en nærhet til evangeliet om at de første skal bli de siste, om at det høyeste kommer til det lave, om at Kristus er i støvet.

Dessuten er kunstnere en forsamling av ulydige. Regelbrytere og avvikere. Og derfor trenger vi dem. Derfor trenger kirken dem.

Verden trenger ulydighet. Uten ulydighet står den stille, eller beveger seg dit makten vil.

Hva er forholdet mellom kultur og kunst?

Kulturen er det hele: Nasjonen, samfunnet, stammen, nabolaget, slekta, familien. Men kunsten? Kunsten er kulturens ulydige barn. Uten kunsten står kulturen stille. Og uten kunsten står også forståelsen av hvem vi er og hvor vi skal på stedet hvil.

Kunsten nekter å innordne seg og bekrefte det vedtatte.

Den stiller de vanskelige spørsmålene.

Den krysser de røde linjene.

Den er utålmodig og utfordrende.
Og man vet ikke helt hvor man har den.
Slik må det også være om kunsten skal evne å være et speil for livet og et prisme for tanken og vise oss noe nytt og sant om oss selv og om verden.

Det gamle stammesamfunnet hadde et par interessante motpoler: Høvding og medisinmann. De to har hver sin posisjon og utfyller hverandre i forvaltningen av stammens regler og tradisjoner.

Høvdingen står for makt og orden, lovgivning, straff, eiendom og landvinninger. Medisinmannen er et bindeledd til åndene og skjulte, magiske krefter i naturen.

Kunstneren er på mange måter våre samfunns medisinmenn og medisinkvinner. En uberegnelig faktor. Nødvendig, men ikke helt underlagt høvdingens kontroll.

Kunsten har blitt kulturens ulydige barn.

Hvor er kirken i dette parforholdet? Er den høvding eller medisinmann?
Kontroll eller opprør?

Mye er i endring. Men tradisjonelt har kirken i stor grad vært på høvdingens side. Og den oppfattes nok slik av de fleste. Men det er jo litt merkelig? Kirken med sin hellige ånd som er i slekt med den uforutsigbare vinden, med sine refsende profeter og sine reformatorer som taler makten imot. Med de skjulte, magiske krefter.

Kirken har levd i et symbiotisk forhold til kunsten gjennom hele sin eksistens. Allerede de første gudstjenester inneholdt tekster og bønner som har poesiens kvaliteter og dybde, de inneholdt hymner, melodier, regi, drama og bilder. Og gjennom kirkehistoriens første 1400 år var kunstens underordnede og instrumentelle plass i kirken udiskutabel. Det ble like fullt skapt verk at høy klasse mange steder.

Men i vår tid er det nødvendig med en annen orientering fra kirkens side i forholdet til kunst enn den instrumentelle. Kunsten har blitt en profetisk stemme, en fri og ubundet sannhetsforvalter i grenseland mellom makt og avmakt. Man kan ikke utradere 600 års kunsthistorie og se bort fra den rolle den frie kunsten med tiden har fått som en regelbrytende urokråke i samfunnet.

Dette ulydige barnet må raust og respektfullt ønskes velkommen på sine egne premisser. Dette er viktig av mange grunner, også for kirkens egen overlevelse som folkekirke. En av veiene kirken må gå for å skape denne unike muligheten er å endre selvbilde. I motpolene høvding og medisinmann har kirken i for stor grad sett på seg selv som en del av høvdingeveldet. Kirkens makt har blitt dens fengsel. Riktignok er makt en av kirkens historiske forutsetninger for å bli en folkekirke, men i vår sekulære tid er den for lenge blitt et umulig fangenskap. Kirken må ta steget helt og fullt over til medisinmannen og se på seg selv, ikke som en forvalter av makt og orden, lovgivning, straff, eiendom og landvinninger, men som bindeledd til åndene og skjulte, magiske krefter i naturen. Med kirkens

eget språk kan vi oversette dette til: Den Hellige Ånd og de skjulte Gudskrefter og mysterier. Ikke mer mystiske enn at det handler om medmenneskelighet, kjærlighet, håp og tro og en åpenhet for at det finnes åndedrag som går dypere og varer lenger enn kronekurser og finanskriser og en horisont som er større og mer uendelig enn tidens og universets ytterste grenser.

Denne åpenhet, og jeg vil si: Denne troen, finnes i kunsten. I ett enkelt dikt, i en eneste melodistrofe eller harmoni, i et Guernica-skrik av stum protest mot alt som krenker menneskeverdet. Og slik kan kunsten og kirken finne hverandre, som to rebeller. Kollegaer på tvers, slik Domkirken i Kristiansand illustrere ved å stå på skrå i forhold til de omkringliggende bygninger i kvadraturen.

Kirken som kulturarena

Kirkens rolle i samfunnet er i sterk endring. Den har nå en unik sjanse til å være det lyttende øre, den åpne favn, den undrende ledsager i folks liv. Trøsteren og inspiratoren, ikke med påstander og formaninger, men med nærvær og fortellinger. Det kan den gjøre fordi den ikke lenger er fange i maktens grå spiraler. Dens maskuline, autoritære stemme fra et sted over oss på linje med oberster og overlærere er gradvis erstattet med en mer feminin og forsonende tone, og det skyldes ikke bare at vi har fått kvinnelige prester og biskoper, det skyldes dreininger i teologi og praksis i mange land, og jeg mistenker at Den hellige Ånd står bak og har mange kvinnelige trekk.

Det betyr ikke at kirken ikke lenger utfordrer og provoserer. Det betyr at utfordringene og provokasjonen tar andre veier enn ovenfra og ned mot den enkeltes handlingsmønster. Nå kommer de oftere nedenfra og retter seg oppover mot makt og strukturer som binder mennesker. Et tydelig tegn er at maktpolitikere nå har begynt å irritere seg mer over kirken. Den har blitt politisk, sier enkelte av dem. Ja, det blir man som regel når man står sammen med samfunnets mest utsatte.

Hvis dette er sant, hvis kirken fortsetter denne utviklingen og fullt ut vil gripe den sjansen den nå har til å være lyttende, åpen, undrende, trøstende, inspirerende, nærværende og fortellende, da har den en fantastisk forbundsfelle i kunsten. Hvis den vil utfordre nedenfra og oppover, så står den nær den profetiske stemmen vi kan høre fra forfattere, visuelle kunstnere, sangere, musikere, dramatikere, skuespillere og dansere. Derfor er kirken som kulturarena et viktig tema.

En annen endring som vi kan se er at de tradisjonelle samlingspunktene får redusert oppslutning. Folk tar i større grad kirkene i bruk på egne premisser. Det kan dreie seg om å gå inn i kirkens rom og tenne et lys eller bare sitte ned i stille meditasjon, det kan være valfart av folk som vil oppleve spesielle kunstverk, det kan være en større delaktighet i en personlig utforming av bryllup og begravelser, det kan være kunstnere som arrangerer konserter eller utstillinger, teater- eller danseforestillinger, artister som spiller inn plater eller videoer, det kan være festivaler som innlemmer et mangfold av begivenheter i kirken i programmet sitt. I tillegg har noen kirker fått spesialfunksjoner som "barnas katedral", kulturkirker (det er nå mange flere kirker enn Jakob som kaller seg dette), og døgnåpne by-kirker med spesielle diakonale oppgaver. Det skjer i dag en mer mangfoldig bruk av kirkerommene enn vi noen gang har sett tidligere. Og de

gamle begrepene ”det myndige lekfolk” og ”det alminnelige prestedømme” har fått en annen og ny aktualitet.

Stadig feirer vi også våre gudstjenester som et pulsslag gjennom Kristi kropp. Noen steder med mindre oppslutning enn før, en noe lavere prosent av barna døpes og konfirmeres, men den samlede bruken av kirkerom over hele landet, målt som etter en formel for antall timer kirkebruk per hode går ganske visst oppover. Den Hellige Ånd gjør sin utrettelige gjerning, og jeg er ganske trygg på at alle som tar del i dette store kirkelige arbeidet er hans tusen hender.

Og hvem er dette *vi* som jeg da sikter til?

Folkekirken

Hvis vi reduserer Den Hellige Ånds hender til å tilhøre de som går jevnlig til gudstjenester og som til nå har vært rekrutteringsgrunnlaget til menighetsråd og fellesråd, hvis det er disse og menighetens stab og ansatte som er kirken og Den Hellige Ånds tjenere, så opphører vi ganske snart å være en folkekirke.

De færreste vil nok bruke en så snever definisjon på hvem som er Guds hender. Vi vet alle at Den Hellige Ånd ikke kan begrenses. Men ofte glemmer vi at kristentroen, kirken og menigheten er veldig omfattende størrelser. Ofte møter vi kirkevante den delen av de dømte som ikke føler seg hjemme i gudstjenestespråket med skepsis eller i hvert fall forbauselse, hvis de vil gjøre noe i kirkerommene, eller bruke kirkene til andre formål enn det som er definert av kirkeloven.

Jeg tror vi trenger en kontinuerlig fornyelse av begrepene menighet, kirke, Kristi lemmer. Jeg tror vi må se på kirken som en mangfoldig og amøbeaktig organisme, og en menighet som en flytende struktur i stadig forandring. Vi må ha en kirkeordning hvor noen velges til å ivareta noen funksjoner, men forvaltningen av Ord og Sakramenter må hele tiden fornyes. Vår tid er ikke tilpasset monolittiske strukturer hvis vi ikke ønsker oss inn i katakombene. Vi må tenke nettverk og konglomerat. Vi bør slutte å bruke begreper som ”menighetskjernen” og ”den gudstjenestefeirende menighet” og heller sidestille alle dømte. Ingen er mer kvalifisert enn andre.

Vi har så utrolig mange Jesus-sitater og Jesus-hendelser som bekrefter at de som er kvalifiserte for Guds rike ofte er de uventede og utdefinerte, og vi må dyrke og utvikle en årvåkenhet for dette. Det viktige er å se til at fortellingene om gudsriket, om Jesus, om hans frigjøring av sann menneskelighet blir fortalt igjen og igjen på utallige måter, at hans iscenesettelse av den dypeste forening med det guddommelige, slik det finner sted i nattverden og i dåpen, blir virkeliggjort. Til dette er kunsten og kunstnere i økende grad lydhøre og skapende allierte.

Men hvordan kan vi som jobber med utgangspunkt i kirkerommet forme og tilrettelegge det rommet som gir de gode forutsetninger for den hellige alliansen mellom kirken og kunsten? Hvordan kan vi få en sann folkekirke som forvalter ord og sakramenter på en inkluderende, åpen, undrende, inspirerende og nærværende måte?

Jeg tror det handler om enkle, men likevel store begreper. Trygghet, åpenhet, nysgjerrighet, tillit, mot, tro, dialog, men fremfor alt: kjærlighet.

Jeg skal prøve å være konkret:

Gjensidighet

Det første vi som jobber i stillinger i kirken kan gjøre er å interessere oss aktivt for kunstfeltet i det geografiske området vi jobber. Vi må gå på forestillinger, konserter, utstillinger og filmer. Vi må vise at det som formidles angår oss og betyr noe for oss. Vi kan for eksempel nevne andre tiltak enn de vi vanligvis definerer som kirkelige under kunngjøringene ved høymessen. Da har vi et mer troverdig grunnlag for å invitere kunstnere til samarbeid om noe som skjer i kirken.

I Oslo har vi en stiftelse som heter KULT og som også holder til i Kulturkirken Jakob og driftes av Kirkelig Kulturverksted. KULT har utviklet nettplattformen ”Påske og Pasjon”. Den er et eksempel på en måte å samarbeide med kunstfeltet på som er ny, men som viser at kunstlivet setter stor pris på å bli sett og verdsatt av kirkelige aktører. Tanken er å finne kunstuttrykk i pasjons- og påsketiden som reflekter kirkens fortellinger om lidelse og lidenskap. Med stikkordene svik, unnfallenhet, ekstase, sinne, glede, lidelse og forsoning leter vi etter forestillinger, utstillinger, filmer, konserter, messer og bokutgivelser som berører påskefortellingens temaer. Alt skal være kunstproduksjoner og holde et nivå som kunstfeltet vil anerkjenne, og så leder stiftelsen KULT et kuratorarbeid som blir til en nettpresentasjon av et rikholdig program på 82 kunsthendelser gjennom 64 dager fra siste søndag før påske og frem til pinse. Det hele får på nettet Oslo til å se ut som en koordinert påkefestival, og vi bidrar til å generere et nytt tilleggs-publikum for teaterinstitusjoner, konsertlokaler og gallerier. I tillegg settes kunstproduksjoner i kirkene inn i en sammenheng med hele byens kulturprogram på øverste nivå.

Denne måten å være våkne for kunstfeltet på, viser at kirken tar kunstfeltet alvorlig, og slik blir kirkene også regnet med som en viktig arena. Samtidig påviser vi kunstlivets sterke bånd til kristen tradisjon og kristne fortellinger.

I kunstfeltet er det en intens nettverksbygging, hvor det er et ideal å samarbeide på tvers av institusjonsgrenser og sjangere. I stedet for å dyrke vår egen subkultur og tenke at det ”egentlige” kirkelige arbeidet foregår i regi av kirkene, så utvides grensene, og vi oppdager at en teaterproduksjon om Babettes gjestebud er en fortelling om tilgivelse og forsoning som har dype røtter i en kristen livsanskuelse. Kirkene med gudstjenester og grunntekster om skapelse og frelsesverk blir ikke hele hjulet, men navet i et mye større hjul hvor den kristne tradisjonen er klangbunn, reflekteres, drøftes og gjerne også motsies og kritiseres. Det er lett å betrakte kritikk av kirken som negativt, men vi skal huske at religionskritikk ligger implisitt i hele vår bibelske tradisjon fra profetene og Jesus selv og gjennom hele kirkehistorien. Og når kritikken fremsettes gjennom kunst, så rommer den også ofte bekræftelser og tvetydigheter som åpner dører til rom som kan være utvidende for tro og tanke. Vi skal derfor uredde ønske velkommen kunstverk i kirken som også inneholder negasjoner og opposisjon til dogmer og etablerte sannheter. Ikke sjelden bærer slike kunstverk evangeliets egen stemme som klinger fra uventet hold og på uante måter.

Det er mange eksempler på dette. Tenk på rocke-operaen ”Jesus Christ Superstar”.

eller på filmen "Jesus av Montreal". Eller hva med Lars von Triers "Breaking the Waves", eller den nevnte Babettes Gjestebud som ved første øyekast kan se ut som et kraftfullt angrep på datidens kristne praksis i Danmark og Norge, men som siden er blitt fortolket som et subliment uttrykk for evangeliet.

Når noen kommer til kirken med et kunstverk som har en annerledes måte å forstå kirken, Gud og verden på enn den vi er blitt vant til, så skal vi derfor først være lyttende og lete etter evangeliets stemme og et felles resonansrom. Dette kan være krevende, og det som mest av alt kreves er tillit.

Tillit og mot

Mennesker som forvalter kirkerom har en lang og sørgelig tradisjon for å møte kunstnere med skepsis og angst. I bunn og grunn gjør vi mennesker så godt vi kan, og mange triste avvisninger fra prester, kirkemusikere og menighetsråd har historiske årsaker man kan forstå hvis man forsøker å foreta en tidsreise.

Men tillit og vågemot er nøkkelord i møter mellom kirkens forvaltere og kunstnerne. Begge ordene forutsetter elementer av risiko. Uten risiko er jo ikke verken tillit eller mot nødvendige. For å oppnå noe, må vi våge. Våge å gjøre feil, noe som forarger, noe som støter og sårer. Kunst har svært ofte et element av provokasjon. Hvis vi vil være garderte, så kan vi rykke tilbake til katakomber og ortodoksi. Hvis vi vil være der folket er, og kjenne tidspulsen slår, hvis vi vil være en folkekirke, så må vi stille oss sårbare. Og kirkerommene tåler så godt at det gjøres feil. Det er det tryggeste stedet i verden å gjøre tabber. Vi sitter jo på mors fang når vi er i kirken. Og det som skjer som vi etterpå angrer på, det faller kraftløst til jorden i møte med en klippesterk 2000 år gammel tradisjon.

Dialog

Det er nesten utenkelig i dag å jobbe med kunst og kultur i kirken uten å ha en åpenhet for at religionsdialog er en del av virksomheten. Det hører til tidens mest brennbare temaer, og vi fortjener knapt å bli tatt på alvor hvis vi ikke viser i vår praksis at vi er opptatt av det. Selvsagt er det forskjell på steder i vårt land, men jeg gjetter på at utfordringen i å være et multi-religiøst samfunn er noe som merkes i alle byer og bygder.

Dialog er et felt som rommer så mange innfallsvinkler. Min erfaring er knyttet til møter mellom kunstnere som kommer fra ulike religiøse tradisjoner. Ofte er kunstnere litt løsrevet fra de hierarkiske religiøse strukturene, de er derfor mindre forpliktet i forhold til ansvarsposisjoner og argusøyne som kan være rettet mot ledere for trossamfunn. Og kunsten har lag av tvetydigheter, paradokser og tolkningsmuligheter som "smører" dialogen. Det blir "samtaler mellom hjerter" og ikke diskusjoner som krever høye presisjonsnivåer. Dette gjør den spesielt egnet også.

I Kulturkirken Jakob, har vi jobbet en del med poesi fra muslimsk og kristen tradisjon, men også noe fra andre religioner som Buddhisme og hinduisme. Vi har hatt som en grunnidé at vi må vise interesse for de store poesi-ikonene fra andre religiøse sfærer for å ha en god plattform for dialog. Jeg tror på effekten av anerkjennelse. Bare det å trekke de store sufi-poetene fra arabisk og persisk

språkområde inn i vår varme og vise at de er stemmer vi forholder oss aktivt til og har stor respekt for vil i seg selv danne grunnlag for en gjensidighet som er en forutsetning for en sann dialog.

For tre år siden lanserte vi i Kulturkirken Jakob Jakobmessen «Messe under regnbuen».

Det er en takksigelsesmesse der vi i nyskrevne liturgiske ledd, salmer og bønner legger fram vår respekt og glede for alt det gode de ulike religiøse tradisjonene har gitt menneskeheten enten de kaller seg Jødedom, Bahai, Islam, Hinduisme, Buddhisme eller Humanisme.

Poenget er å fremheve det som vi som kristne kan gjenkjenne av ulike religiøse og livssynsmessige praksisers bidrag til å vekke til live gudsbildet i hvert enkelt menneske og deres bidrag til humanitet, fred og sameksistens i respekt for forskjeller.

En slik messe bærer en tro på at Skaperen har inngydet noe av sin kjærlighets vesen inn i all dyp menneskelig søken etter sannhet og helhet.

En slik messe er en kjærlighetsgjerning på tvers av alt som i vår tid søker å peke på og dyrke og fremheve motsetninger.

Det er fortsatt en kristen messe der troens paradokser holdes frem, der hver store religiøse tradisjon speiles av messeleddene og gjennom takkebønner, og med nattverden som det som tydeligst manifesterer vårt møte med Kristus, men samtidig en åpenhet og ydmykhet for at Han sprenger rammene for vår tros rekkevidde.

Her er Agnus Dei, (du Guds lam) fra denne messen.

Om du bærer mange navn:
offer, flyktning, truet, mobbet,
om du endrer hud og ham;
der hvor mennesker fornedres,
krenkes, kues av de sterke,
ser vi alltid deg, Guds lam.

Om du ikke kan en bønn,
om du aldri ser en kirke,
går du over jorden fram
gjennom alle religioner,
bærer bort det tunge mørket
som et daggry, du Guds lam.

Om du aldri skimtet Gud
aldri hørte Kristusnavnet,
er du selv en del av ham.
Om ditt lys iblant forsvinner,
mellom krigens skyggebilder
kommer du med fred, Guds lam.

Handling og troverdighet

Det gode med kunst er at den er handlingsrettet, ikke ordgyteri som det jeg fremfører her nå.

Og det som gir kirken størst troverdighet, er når den uttrykker sin tro gjennom handlinger fremfor ord.

Troverdighet er jo også et viktig kriterium ved evaluering av all kunst. Det er en selvsagt ting at dette kravet også må gjelde kirken.

Kirkens troverdighet som folkekirke står og faller med hvor mye tro og vågemot vi vil vise i handling. Hvor mye vi evner å gripe den unike sjansen vi har til å være det lyttende øre, den åpne favn, den undrende ledsager i folks liv, trøsteren og inspiratoren. Ikke med påstander og formaninger, men med nærvær og fortellinger. Ikke som et fyrtårn, men som en favn. Og det er min overbevisning at kunsten å være kirke er noe vi best kan beherske ved å være en handlende kirke i et nært samspill med kunstnere som vi våger å vise tillit og risikere skinnet sammen med.